

Перлини Закарпаття

[Тобі, рідний краю!](#)

[Морське око розташувалось у високогір'ї](#)

[Зелений килим, білі віночки ... або Долина нарцисів](#)

[Вода із каменю](#)

[Говерла – цариця простору й століть](#)

[Едельвейс: любить-не любить](#)

[У лісовому царстві є місцини, де не ступала нога людини](#)

[Кам'яні двері до печери скарбів](#)

[Соляні печери та озера](#)

Тобі, рідний краю!

Там живе вершина з іменем Близниця

Піп-Іван до неї з квіткою іде.

Гей, ота шовкова, чарівна косиця

На високій скелі...

Де це друзі, де?

Юлій Боршош-Кум'ятський

Закарпаття! Його велич і краса – унікальні, неперевершені, незабутні. Тут переплелися швидкоплинні потічки і річки, шепіт вічно зелених гір, веселкові барви сонячних долин. Куточок, без перебільшення, – райський, що овіяний багатомілітнєю історією, легендами, про які розповідають нашим сучасникам старі руїни замків, фортець, котрі й зараз височать серед Карпатських гір, що несе в собі відголос романтичності, боротьби опришків за волю народу. Все це – поетично осмислена жителями краю своя історія. Та історія, що виховала в закарпатців толерантність, взаємоповагу, щире ставлення до кожного, хто завітав у наш край. Додайте мудрість людей, які населяють область, то велич і краса її розкриється – як на долоні.

Морське око розташувалось у високогір'ї

Від коли світ і люди роки лічать,

Такого у Карпатах не було.

У січні – цвіт, у лютому – як вліті.

Жита зелені вбрались у зело.

*Відколи світ і гори хтось у небо
Закинув –ще такого не було...*

М. Кічковський.

Гори чарують неповторністю: скелі орлині, незаймані нетрі, ріки могучі, дощі кипучі, ватри іскристі, озера –намиста – усе незабутнє. Як любиш подорожувати, то йди на вершини, до озер і рік – і крила виростуть у твоєї стежини. А їх на Закарпатті – лічити-незлічити. Одна з них однозначно поведе на Міжгірщину – дивовижний край легенд.

Довідково. На території нашої області знаходяться 32 озера. Найпривабливіше з них - високігірне Синевирське.

Існують різні легенди щодо озера Синевир. В одній йдеться про те, що закоханий мужній парубок з Верховини через нерозділене кохання закинув гору у небо, яка, падаючи звідти, неслась кудись у глиб землі і пробила наскрізь серце коханій, що встигла зронити сльозу каяття. А там, де впала сльоза, з'явилося диво-озеро.

Згідно з іншою легендою мальовниче озеро утворилося від потоку сліз графської доньки Синь на місці, де за наказом підступного вельможі було вбито камінною глибою її коханого – простого верховинського пастуха Вира. Насправді ж озеро утворилося в результаті потужного зсуву, викликаного землетрусом близько 10 тисяч років тому. На висоті 989 м гірські кам'яні породи виростили на шляху швидкого струмка, утворивши греблю і повністю перегородивши вузьку долину.

Площа водного плеса – близько 5 га, найбільша глибина – 22 м. Посередині - крихітний острів, що нагадує зіницю величезного ока. Звідси й народна назва озера - Морське око. У прозорій воді добре почуваються форель озерна, райдужна та струмкова

До речі, озеро за пропозицією депутатської комісії облради з питань розвитку туризму та рекреації посіло в місцевому конкурсі перше місце серед 180 номінантів і увійшло до „7 чудес України”.

Зелений килим, білі віночки... або Долина нарцисів

*Білі нарциси - ніжності квіти.
Спомин далекий іще не погас.
Білі нарциси щирим привітом
З рук весняних усміхнулись до нас.*

Вадим Крищенко

Має Закарпаття ще одну унікальну місцину. Це – Долина нарцисів, яка відома за межами області як божественний куточок, устелений біло–жовтим природнім квітковим килимом, що розкинувся в урочищі Кіреші поблизу м. Хуст.

Між іншим. Єдине місце в СНД, де зустрічаються природні зарості нарциса вузьколистого. Подібні, але менші за площею, зарості можна побачити ще в Альпах, Румунії, деяких Балканських країнах.

Долина знаходиться на висоті приблизно 170 м над рівнем моря і займає площу 256,5 га. Починаючи з 1978 р. входить до складу Карпатського біосферного заповідника. Найкраще, як стверджують закарпатські вчені-біологи, навідуватись сюди у першій половині травня, коли уквітчана долина зблизька нагадує небесні зірочки, а звіддала – біле море. Її п'яний аромат розноситься на багато кілометрів навколо.

Краєни цю дивовижну і водночас горду квітку називають Пресвятої Діви сльози.

За висновками науковців, зазвичай нарциси ростуть тільки на висотах більше 1000 м над рівнем моря. Їх низинне розміщення, як на Закарпатті, – незвичайне. Його можна пояснити лише особливою передісторією. Припускають, що нарциси поодинокі зустрічалися у Закарпатському регіоні ще у залізному віці у рідких дубових лісах. При заселенні людьми ліси вирубувались і на їх місцях з'являлись вологі галявини. Ці галявини довгий час використовувались як сінокоси та пасовиська. Це призвело до того, що нарциси почали домінувати. Сучасний природоохоронний режим Долини дозволяє розпочинати сінокосіння тільки після визрівання насіння нарцисів. Популяція нарциса вузьколистого в цій Долині – велика наукова цінність. Саме тут тендітна рослинка знайшла сховище під час наступу льодовика.

„...Уявіть собі зелений килим, на якому розсіпані білі віночки ніжних квітів — не десятки і, навіть, не тисячі, а така величезна кількість, що не піддається підрахунку. Таку величну картину можна побачити тільки тут, у квітні-травні, під час масового цвітіння рослин. Долина в період цвітіння – незабутнє видовище. Цей феномен природи вартий того, аби хоч раз в житті побачити його!“ – таких висновків дійшли депутати обласної ради, відбираючи на Всеукраїнський конкурс „Сім чудес України”.

Вода із каменю

Сам Бог послав нам цей струмок,

*Що став володарем думок,
Людина в світі б не жила,
Коли б не мала Джерела.*

Іван Коваленко

Авжеж, унікальності Закарпаттю не позичати. Адже ніде інде на теренах усього колишнього Союзу, окрім Закарпаття, немає такої кількості джерелунікальних мінеральних вод.

Для довідки. Наявні в області 360 джерел мінеральної води, відомі 62 основні родовища, з яких у Кадастрі мінеральних вод України представлено 39 із 207 в цілому по Україні.

За хімічним складом і лікувальними властивостями вони не поступаються, а часто навіть перевершують відомі води Кавказу, Польщі та Франції. Варто перерахувати лише декілька з них: „Поляна Купель”, „Поляна Квасова”, „Плосківська”, „Шаянська”, „Луганська”, „Драгівська”. За відомими аналогами в області маємо 4 родовища типу Есентуки, 4 – типу Боржомі, 3 – типу Арені, - каже академік Степан Поп.

Здається, вигадок про цілющі можливості "живої", тобто мінеральної води, не так уже й багато. Ще чотири століття тому, в 1558 році, російські послы Івана Грозного, повертаючись через наш край у Москву із Царграда, доповідали посольському відомству: "...В горах Полонинних є колодязь, а в ньому вода солодка, що грушовий квас. Та є й інші колодязі, але вода в них – як оцет, а інші – як кислі щі... Та в горах тих вода із каменю тече, а є і гаряча, можна яйце зварити..., і в ті води чимало людей приходять хворими із різними болячками, кладуться у ті води і всім приходящим настає зцілення..."

І не заради примхи мінеральну воду з карпатських джерел поставляли до столу угорських королів, монархів Австро-Угорщини і Франції. Правителі високо цінували цю воду за її дивовижну силу. А в середині ХІХ століття "Поляна Квасова" за смаком і лікувальними властивостями була визнана кращою в Європі. Як стверджують історики, в Парижі, Нью-Йорку, а згодом і в Токіо її продавали виключно як дорогий столовий напій у ресторанах, а в аптеках за нею стояли черги! Справді, Закарпаттю Бог подарував ще й „голубе” золото...

Говерла – цариця простору й століть

*У гори Карпати приходиш туристом-
Набратися вражень, здоров'я і дива.
Згадай же, мій брате, ще й літ через триста,
Яка в нас Вітчизна премудро-вродлива.*

Юлій Боршош-Кум'ятський

Неабиякий інтересу науковців викликає найвища вершина Українських Карпат – Говерла, висота якої сягає 2061 м. Знаходиться у Верховинському районі на межі Івано-Франківської та Закарпатської областей на масиві Черногора. Має конусоподібну форму.

Цікаво знати. На схилах — форми плейстоценового заледеніння, каменепади. Бувають снігові лавини. Складається з пісковиків і конгломератів. Вкрита альпійськими луками, чагарниковими пустищами, подекуди — кам'яні осипи. Біля підніжжя — один з витоків Пруту, водоспад. Знаходиться у межах охоронної зони Карпатського заповідника. Популярний об'єкт літнього та зимового туризму.

Основні маршрути на Говерлу включають сходження зі сторони турбази „Заросляк” (через так звану Говерляну), зі сторони урочища Козмешик та по гребеню Черногірського хребта як зі сторони гори Петрос, так і зі сторони гори Пожижевська. Взимку альпіністським сходженням на Говерлу присвоєна категорія 1А. За народними переказами Говерла означає сніжна гора. Якось угорський барон Янош Нодь, а було це влітку, вирішив дістатися ще на той час безіменної найвищої гори, яка, здавалося, сягає вершиною неба. От і подумав вийти на вершину і назвати її своїм іменем. Зібрав слуг, коней, харчів, спорядження і вирушив. Чим вище піднімалися вони, тим густішали над головою хмари. Раз посипав на голови густий сніг. За ніч намело стільки, що люди ледве пробирались крізь снігові лавини. Голодні, перемерзлі, знесилені – лише частина повернулася назад. Вони й вигукували: Говерло! Говерло! Такого дива вони не бачили з роду, аби посеред літа – сніг. А сніг на Говерлі – не рідкість.

Едельвейс: любить-не любить

Там у травах і зірка іскриться...

І шепоче мені вітровій:

– Може, знайдеш шовкову косицю

Ї подаруєш коханій своїй?!

Василь Густі

Справді, легенд у Карпатах — безліч. І чимало — про шовкову косицю, тобто про шовкову квітку. Так називають гуцули дивний витвір природи, знаний ще як білотка альпійська або едельвейс.

Одна з них така. Сіяли сини Карпат жорсткий овес на важкій гірській землі, а звисока, з кам'яних неприступних урвищ світила їм ніжна шовкова косиця, виблискуючи на сонці своєю неповторністю. Достатися до неї — справа не з легких. Дорога до неї відтята слабкодухим.

Тільки сміливець міг принести коханій дівчині цю диво-квітку. Міг принести, а міг і загинути. Але той, хто життям ризикуючи в ім'я любові, шукав її в горах, а знайшовши, приніс коханій, міг захистити свою любов, і був вартий її однозначно. Старожили розповідають, що тільки так свого часу одружувалися гуцульські легіні.

Інша легенда — не менш цікава.

Колись у давні часи юна красуня Марічка почула звуки трембіти. Це на полонині грав молодий чабан Олекса. Довго слухала дівчина чарівну гру. Якось трембіта замовкла і дівчина вийшла з ущелин. Побачивши лісову красуню, юнак знову заграв. Та так, що гори заспівали, затанцювали в чудовому танці високі дуби... А в серце юнака і дівчини осіло кохання. З тих пір вони спілкувалися щодня. Ще сонце не зійде, а Олекса бере трембіту і грає. Для неї, своєї коханої — єдиної і неповторної. А Марічка слухала-милувалася та з нетерпінням чекала весільної осені.

Одного дня трембіта замовкла. Не знала вона, що вночі убили коханого люті вороги. А вона жде, визирає та кличе: „Олекса! Милий! Де ти?! ” Крізь хаші пробирається Марічка, заглядає у прірви. І плаче гіркими сльозами. Де упаде сльоза дівчини, там і виростає білосніжна квітка - символ вірного кохання...

Знаменитий едельвейс, про який складали легенди і пісні, сьогодні став рідкістю і, на жаль, уже зайняв місце в Червоній книзі.

Можливо тому донині гуцульські легені привертають увагу своєю безпосередністю, щирістю, завзяттям. І хоч звичаї змінилися, але не змінною лишилася істина: в горах Карпатах донині росте шовкова косиця — диво — квітка, дуже тендітна і ніжна. Чи не тому багато людей, що мають і можливість, і кошти мандрувати світами, стараються бодай раз у житті податися в Карпати, щоб

побачити ніжно-білу квітку едельвейса на власні очі.

Хай не з причин палкої любові, а з цікавості до такої щирої легенди.

У лісовому царстві є місцини, де не ступала нога людини

*А ліс мені дає зелене світло,
Довірливо впускає – і стоїть.
О, лісе, був я споконвік багатий
лишень тобою. Давньої пори
я так тебе любив перемагати,
тепер прошу: мене перебори.*

Петро Скунець

Оскільки зайшлося про гори, то було б несправедливо умовчати про ще одну природну унікальність нашого краю – праліси.

Факт. Друга за величиною країна Європи після Росії - Україна відноситься за площею лісів та їх ресурсами до малолісних держав. 9,5 млн. га лісів складають лише 16% загальної площі країни. Повністю протилежна картина спостерігається в Карпатах, де ліси займають більше, ніж половину загальної території.

Таким чином, Закарпаття є з великим відривом найлісистішою областю України, яку за цим показником можна прирівняти до австрійської федеральної землі Кернтен чи швейцарського кантону Тессін.

Лісовий фонд Закарпаття – власність держави і охоплює загальну площу в 694 000 га. З них 647 700 га – покриті лісом. Домінують листяні ліси, що складають 67% території. Запас деревини у них становить близько 131 млн. куб.м., причому на хвойну деревину припадає 69 млн. куб.м. Це пояснюється посиленою експлуатацією і посадками смереки в минулому. Монокультури смереки тут, як і в багатьох інших місцях, час від часу створюють великі екологічні проблеми. Середній запас деревини (а це – 310 куб.м/га) на Закарпатті є вищим за запаси в Німеччині чи Австрії, однак нижчим, ніж у Швейцарії. Річний приріст - 5 куб.м. на 1 га є, однак, меншим за аналогічні показники у всіх вищеназваних країнах.

У цьому гірському лісовому царстві збережені праліси, які асоціюються з непрохідними хащами та різноманітним тваринним і рослинним світом, який охоплює всі яруси лісу. Але ця картина не властива європейським пралісам помірної зони і півночі. На перший погляд, багато пралісів подібні до господарських лісів, в яких ведеться наближене до природного лісове господарство, як, наприклад, у Швейцарії чи Німеччині. Але при детальнішому розгляді закарпатські праліси – інші. До речі, в Європі з її довгою історією заселення і великою густотою населення не збереглося жодного гектара пралісів, в яких ніколи не рубали чи не заготовляли дрова, в яких не паслися вівці, кози, корови, і в яких ніколи не проводилось полювання на дичину. Сьогодні немає лісів, які у тій чи іншій формі не піддавалися б непрямому антропогенному впливу, як наприклад, через емісії (перенесення забруднювачів атмосферними потоками) тощо. Проте, насамперед, у горах Східної і Південно-Східної Європи ще збереглися лісові масиви різної площі, в яких ніколи не проводилася заготівля деревини. У лісовій рослинності, складі деревних порід і будові таких масивів сьогодні непомітно жодних слідів людського втручання. В минулому ці масиви нерідко належали до мисливських угідь знатних людей. Такі ліси в широкому розумінні можна розглядати як праліси. Іноді їх ще називають вторинні праліси. Саме до цієї категорії належать і праліси Українських Карпат, де і науковцям, і туристам як вітчизняним, так і іноземним є що почерпнути для себе.

Кам'яні двері до печери скарбів

На вершинах крутих виграє світлом сніг

І потоків дзвінких голосний чую сміх.

Чорногора стара, як у доброму сні,

Наче мати моя посміхнулась мені.

Іван Попович

Одним рядком. На південь від Чорногорського масиву знаходяться Рахівські гори, або Гуцульські Альпи з найвищою горою - Піп Іван (1941 м).

Закарпатська Гуцульщина знаменита своїми важкодоступними горами, які покриті густими лісами. Саме тут знаходили свій притулок народні месники - опришки. Серед них був і знаменитий Олекса Довбуш – український Робін Гуд. Разом зі своїми хоробрими хлопцями він завдав чимало клопоту місцевим багатіям, які знущалися над бідним народом. Неодноразово Чорногора рятувала опришків від переслідування урядових військ. І саме тут, як свідчить легенда, сміливий Олекса заховав свої скарби. Віднайти їх зможе лише сміливець, який своєю мужністю та відданістю своєму народу відчинить кам'яні двері, що ведуть до печери у підніжжі однієї із гір Чорногорського масиву, де зберігаються незліченні скарби.

Отже, у вас теж є шанс знайти у наших горах давню таємничу печеру скарбів...

Соляні печери та озера

*Солотвинська сіль виграє кришталєво.
Здоров'я дарує, надію, життя.
Хто хворим прийшов – тут одужав миттєво.
З собою забравши підземне лиття.*

Автор

Закарпаттю дістався ще один багатий дарунок від природи — соляні шахти. А над ними - озера, які нагадують за своїми унікальними властивостями Мертве море. Ці природні рекреаційні ресурси не мають аналогів ні в Україні, ні і СНД: солотвинські соляні шахти використовуються в спелеотерапевтичних цілях; карстові соляні озера, що утворилися на місці виходу на поверхню купола Солотвинського масиву кам'яної солі, правлять за оздоровчу купіль.

І це – правда. Знаменитий соляний шлях тягнеться від Солотвинських солекопалень до Вілока вздовж Тиси.

Тільки тут можна лікуватися в підземних умовах, а також поєднувати спелеотерапію і бальнеогрязелікування з використанням розсолу і бруду озер. Унікальність методів лікування припускає використання підземних галерей Української алергологічної лікарні, розташованої у суцільному масиві солі. Саме цей природний фактор забезпечує практично 85-90% виліковування хворих протягом декількох лікувальних курсів, середня тривалість яких - 24 дні. Серед 23 захворювань, які тут лікують, є такі, що важко вилікувати, а це - і астма, артрит, ревматизм, радикуліт, шкірні захворювання (екзема, псоріаз) і т.д.

Вода в озерах - термальна, мінеральна та солена з рідкісними елементами. Купатися в них - просто фантастично.

Розчин солотвинських солоних озер належить до високомінералізованих (30-32 г/л), слабколужних, хлоридно-натрієвих лікувальних вод. В соленому розчині і грязі присутні рідкісні елементи: силіцій, цезій, бром, фтор, рубідій.

Це - найглибший лікувальний заклад в Україні розміщений на глибині 300 метрів. У соляних печерах Солотвина повітря стерильне – тут міститься в 10 разів менше мікроорганізмів, ніж в операційній. Воно насичене біоактивним аерозолем хлористого натрію, що оздоровлює слизову дихальних шляхів. У соляній товщі практично немає радіації й електромагнітних хвиль, алергенів і шкідливих газів. Цілий рік під землею температура 22-23 градуси, вологість 20-40%.

Тривалий вплив цього повітря, як стверджують фахівці, за 18-22 сеанси може повністю вилікувати дитину від алергії, бронхіальної астми й інших захворювань бронхів (до 95-97%) і полегшує на декілька років життя дорослого хворого (ефективність 84-87%).

Останнім часом підземні води розмивають соляні пласти й за несприятливого збігу обставин через кілька років унікальні оздоровниці можуть пропасти...

А тепер – легенда. Згідно з легендою, мандруючи із своїм батьком королем Белою IV королівна Кунігунда кинула в одну з місцевих шахт свій перстень. Тому форми тамтешніх солених озер нагадують каблучку. Коли ж королівна вийшла заміж і переїхала до Польщі, перстень знайшли у селищі Велічка під Краковом місцеві солекопи. Але до сьогодні смільчаки намагаються у цих озерах знайти для своїх коханих той перстень.

Хто зна...

Анна Романенчук